

ЛІТОПИС СВЯТО-ТРОЇЦЬКОЇ ЦЕРКВИ МІСТЕЧКА ЖВАНЦЯ

(1869-1898)

Настаєще описаніє приведеніє
въ приличномъ видѣ церкви и
колокольной снарижи и внутри
и освещеніе иже записываю въ лѣ-
топись на память потомству.
Покорнѣйше прошу о.о. наст.-е-
телей сего храма, молюхъ прости-
новъ, поминать и мене сего на-
го въ своихъ молитвахъ.

М. Жванца Троицкій священ-
никъ Василій
Яворскій.

Настаєще описаніє приведеніє
въ приличномъ видѣ церкви и
колокольной снарижи и внутри
и освещеніе иже записываю въ лѣ-
топись на память потомству.
Покорнѣйше прошу о.о. наст.-е-
телей сего храма, молюхъ прости-
новъ, поминать и мене сего на-
го въ своихъ молитвахъ.

М. Жванца Троицкій священ-
никъ Василій Яворскій.

Містечко Жванца припадєній
священникъ Василій Яворскій.

Быть православным
и русскою католическою
населения М. Жванца

Православные и
Греческо-католические
населения М. Жванца
ко, жмико в сел

1869 году по предложению россии, кон
ду которого главный католический
Земля, которую исполнителем и в до
томоном комитетом виа, имеет одно
крестованский селов, обрабатывающ,
как и все, шодми построением,
рядом за деньги, а в оураном сав
шн, стави сираси ир-за части уродов.
На сиробаше саво, в сирасе привыки
донт рессии и того, кто ким бош
шн саво митский митский в сирасе за
сирасе жмико, православные и ка
толические сирасе, как саво по
саво ир-за части уродов.
Земля, которую исполнителем и в до
томоном комитетом виа, имеет одно
крестованский селов, обрабатывающ,
как и все, шодми построением,
рядом за деньги, а в оураном сав
шн, стави сираси ир-за части уродов.
На сиробаше саво, в сирасе привыки
донт рессии и того, кто ким бош
шн саво митский митский в сирасе за
сирасе жмико, православные и ка
толические сирасе, как саво по
саво ир-за части уродов.

ЛІТОПИС СВЯТО-ТРОЇЦЬКОЇ ЦЕРКВИ МІСТЕЧКА ЖВАНЦЯ

(1869-1898)

«АПРІОРІ». Львів. 2015

УДК 74:615.85(0.022.3)
ББК Ю9481.-82
У11

Літопис Свято-Троїцької церкви містечка Жванця (1869-1898). / Упорядник Р. Нагнибіда, І. Ладоренко;
Передмова Р. Нагнибіда. – Львів: «Апріорі», 2015 – 256 с.

В книзі дослідники публікують церковний літопис, що заведений при Свято-Троїцькій церкві м. Жванця у 1869 році священиком Архипом Павловським та при нез'ясованих обставинах закінчений в 1898 році протоієреєм Іоанно-Предтеченської церкви м. Кам'янця-Подільського Іоаном Городецьким. Текст літопису подається в оригінальному варіанті без будь-яких поправок. Крім літопису в книзі дослідники подають інформацію про тогочасні події у сусідніх губерніях та державах.

Книга буде цікава для духовенства, пам'яткознавців, науковців, краєзнавців, викладачів і студентів філологічних та історичних факультетів, учнів загальноосвітніх шкіл й всіх хто вивчає історію містечок України.

Книга рекомендована до друку Центром Пам'яткознавства НАН України та Українського товариства охорони пам'яток історії та культури. Протокол № 13 від 15 жовтня 2015 року.

ISBN 978-617-629-276-0

**ЛІТОПИС СВЯТО-ТРОЇЦЬКОЇ ЦЕРКВИ
МІСТЕЧКА ЖВАНЦЯ КАМ'ЯНЕЦЬКОГО
ПОВІТУ
ПОДІЛЬСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ.
(1869-1898)**

Передмова

На зламі XVIII-XIX століть український народ долав складний етап свого національного становлення. Ліквідація Гетьманщини, знищення Січі та узаконення кріпосного права на Слобожанщині і Лівобережжі у 1783 р., а також на Правобережжі у 1793 р. перетворили українські землі на безправну колонію Російської імперії.

В подібному становищі опинились і західноукраїнські землі. Після 1793 р. Подільське воєводство, що до того часу перебувало у складі Речі Посполитої, виявилось розділеним по р. Збруч між Австрійською та Російською імперіями. Внаслідок цього такі етнографічні українські землі, як Руське воєводство із частиною Подільського воєводства, що були у складі Речі Посполитої, а за ними слідом і Буковина, що входила до цього до складу Молдовського князівства та Османської держави із останньої чверті XVIII століття, перебували під впливом просвітницьких реформ Австрійської імператриці Марії Терезії. Після її смерті продовжував роботу із реформування у імперії її син Йосиф I, «революціонер на троні». Ці заходи створили передумови для законних підстав у боротьбі за національне самоствердження народів, що входили до складу імперії. Проте національний рух розвивався непросто, і його особливістю було те, що очолювався переважно священиками. Вони в житті більшості селян відігравали провідну роль. Священик «своєю інтелігентністю і положенням товаришким дуже мало різнився від селян... Разом працював з ними в полі, разом увечері йшов до корчми, разом пив і бився, разом гуляв на весіллях, разом сумував на похоронах...», через що «шануючий себе чоловік, вважав для себе за приниження стати священиком» (Монолатій 2010:111-118).

Попри скасування панщини в Галичині під час революції «Весни народів» у 1848-1849 рр. революційні настрої народу змінились повсякденим життям, що простежувалось у жахливому стані українських громадських справ. Народ був неосвічений, бракувало фахівців. Якщо врахувати, що внаслідок багатовікового чужоземного панування не вистачало українських національних кадрів інтелігенції, то священик виконував функції, які не належали до його безпосередніх обов'язків. Яків Головацький у листах до Івана Вагилевича писав: «священникові треба бути душ пастирем і вчителем, і порадиником, і батьком дітям, і господарем, і орачем, і скотарем, і підпомочником, і найбільшим у селі, і найбільшим слугою». (Монолатій 2010: 111-118).

На західноукраїнських землях тягар піднесення економічного, освітнього та духовного рівня народу впав

на плечі греко-католицького духовництва. Крім щоденної, звичайної, духовної праці, вони також здійснювали діяльність в різних галузях культурного й громадського життя. Але значна кількість із вище зазначених священнослужителів стали діячами просвітницького руху завдяки активній духовній та просвітницькій діяльності в культурних центрах Галичини: Львові, Перемишлі, Станиславові, Бережанах, Коломиї та ін. (Монолатій 2010: 111-162).

Ідеї «Весни народів» з Галичини все частіше проникали на територію Подільської губернії. Річка Збруч була кордоном, який дозволяв безперешкодно потрапити із однієї імперії в іншу, а також доставити різні товари і літературу, що могла бути забороненою в Російській або Австрійській імперіях. Жителі міст і містечок, що були по різні сторони кордону, часто мали тісні родинні стосунки. Завдяки цим людям, як і подорожуючим та купцям, на територію прикордонних містечок проникали відомості про події, що відбулись в сусідній країні. Вони були різного характеру, але завжди людей цікавили саме ті події, про які не згадувалось у пресі, або були заборонені для розголосу. Тому припускаємо, що революційні зміни, які відбувались в Австрійській імперії, в Росію проникали поступово та обговорювались серед різних верств населення та можливості проведення подібних реформ.

У 1861 році у Російській імперії відбулося скасування кріпосного права. Це призвело до проведення значних реформи в управлінні, судах та освіті. Це змусило поставити питання про відповідну розробку місцевої історії з тим, щоб включити її в загальну історію Росії. В 1865 р. в Кам'янці-Подільському створюється єпархіальний історико-статистичний комітет для дослідження «церковно-религиозной епархии в ее прошлом и настоящем». Його члени склали і розіслали на місця програму для описів приходів, церков і монастирів Подільської єпархії. Відповідно до неї священники створювали нариси, які після редагування в комітеті публікувались в газеті «Подольские епархиальные ведомости». Лише в 1865-1875 рр. у даній газеті було вміщено 61 історико-географічний нарис про села і містечка Подільської єпархії. В комітет надійшло 7 тис. древніх рукописних актів. В алфавітних покажчиках, складених на їх основі, значилося 21686 географічних назв поселень та урочищ Поділля.

В 1870 р. комітет почав самостійну розробку і опис церковно-історичних матеріалів.

В уряді та синоді звернули увагу на те, що незначна кількість населення губернії відвідує храми, частішають (відбуваються) розколи і т.п. Тому церкви почали забезпечувати церковною літературою, створювались бібліотеки для поширення освіти серед духовенства. Із записів Владики Маркелла за 1882 р. дізнаємось: «В церквах при огляді виявлено, за малим виключенням, що присутній

порядок та старанність духовенства при благоустрої храмів, а священні сосуди та інші церковні атрибути зберігаються в належній чистоті та охайності. Всі церкви мають начиння, ризницю і книги, інші документи також виявились в належному стані, не вистачало лише в окремих церквах літопису та опису церковного майна за новим зразком» (Хоптяр, Юрій та Хоптяр, Андрій 2014: 160).

З 1867 по 1916 р. було видано 12 випусків «Праць Подільського Історико-Статистичного комітету». В 1890 р. при комітеті було відкрито давньосховище, яке складалося з бібліотеки, архіву і сховища для пам'яток старовини.

Спочатку членами Подільського Історико-статистичного комітету були викладачі Подільської семінарії, а згодом він перетворився в справжній науковий заклад, в якому працювали лікарі, вчителі, художники, фахівці інших творчих професій (Вінюкова 1992: 19-20).

Юхим Сіцинський, готуючи працю «Церкви і приходи Подільської губернії», у 1890 р. звернувся до місцевих священників з проханням надіслати відомості про церковні парафії. Вони мали містити дані про перші письмові згадки населених пунктів, історичні відомості, які б спиралися на документи або усні перекази старожилів, визначні пам'ятки культурної спадщини. Чільне місце серед зібраної інформації займала база даних про православні храми: історія їх забудови, внутрішній інтер'єр, старовинні ікони, архітектурні особливості, кількість прихожан, тощо (Сецинский 2008: 125).

Восновному, матеріал, вміщений у літописах, хронологічно відноситься до XIX століття, проте тут є чимало відомостей, які стосуються давніших часів. Надіслані матеріали вибірково було використано у вищезгаданій монографії, але чимало цікавих відомостей залишилися не затребуваними автором. Оригінали церковних літописів зберігаються у фондах Кам'янець-Подільського Державного музею-заповідника.

Як зауважує історик Іван Рибак, церковні літописи різноманітні за своїм змістом та якістю матеріалів. І це не випадково, адже вони писалися людьми, які мали неоднакову фахову та освітню підготовку. Незважаючи на це, церковні літописи, що велись священниками у другій половині XIX століття у Подільській губернії заслуговують уваги дослідників історії краю і чекають свого вивчення та опублікування (Рибак 2005: 130-131).

З метою довести до читача хоча б один із них, ми вирішили зупинитись на публікації літопису Свято-Троїцької церкви містечка Жванця Кам'янецького повіту Подільської губернії, що заведений при ній місцевим священником Архипом Павловським 1 січня 1869 року.

І ось перед нами цікавий літопис священників Свято-Троїцької церкви містечка Жванця. У літописі маємо відомості про історію будівництва церкви, життя громади, священників, відображення побуту селян. Записана у літопис інформація, дає уявлення про життя у містечку Жванці у другій половині XIX ст.

Священик Архип Павловський у літописі, на основі церковних візитацій XVIII ст., що зберігались при Свято-Троїцькій церкві, і ґрунтуючись на працях польських дослідників того часу та переказів, охарактеризовує історію Жванця XV-XVIII ст. На основі візитацій, він більше уваги приділяє історії двох Жванецьких церков, що існували у XVIII ст., тим самим доводить опис їх історії до часу побудови нової Свято-Троїцької церкви. В подальшому автор характеризує Новозбудовану церкву та церковні братства, що існували у Жванці. Зауважимо що, опис, поданий Архипом Павловським був опублікований у Подільських єпархіальних відомостях, та протягом наступного століття та в наш час дослідники мають змогу користуватись цією частиною церковного літопису. Проте, в тексті відсутні рукописні аркуші із 27 по 39. Припускаємо, що текст, який існував на них був опублікований у працях Історико-статистичного комітету у 1876 році, проте ці аркуші так і не повернуті були в церковний літопис Свято-Троїцької церкви містечка Жванця.

З 1874 року після Архипа Павловського церковний літопис продовжив вести приходський священник із села Кульчіївців Василій Яворський. Він після закінчення Подільської духовної семінарії був рукоположений Преосвященним Леонтієм у сан священника у 1863 році, та до 1872 року провадив богослужіння в с. Кульчіївцях Кам'янецького повіту Подільської губернії.

Священик Василій Яворський, продовжуючи справу попередника, звертав увагу на повсякденне життя прихожан, і протягом свого перебування на посаді священника Свято-Троїцької церкви у Жванці намагався достукатись до мешканців містечка з метою підвищення їх моральності. Із рукопису дізнаємося, що священник постійно звертає увагу на малу кількість прихожан у неділю в Свято-Троїцькій церкві, настоятелем якої він є. Для цього він робить багато спроб вплинути на перенесення базарного дня із неділі на вівторок. Він у приклад ставить своїй пастві єврейську общину Жванця, котра у суботу ревно дотримується віри та проводить більше часу в синагозі та молитовних домах. До того ж священник відзначає у мешканців Жванця схильність до пияцтва. Хоча у XIX столітті проблема із пияцтвом була тотожна для всіх українських земель, що були під владою як Австро-Угорщини так і в інших містах та містечках Російської імперії. Тому, з метою підвищення культурного рівня мешканців Жванця, священник Василій Яворський прагне відкрити церковно-приходську школу. У її відкритті він вбачає можливість підвищення культурного рівня населення. Припускаємо, що священник Василій Яворський міг отримувати різного роду періодику, яка виходила на українських землях в складі Австро-Угорщини. У найближчих містах до Жванця, таких як Чернівці та Коломия, в цей час відбувається бурхливий розвиток промисловості. Їх перехід до західноєвропейської сфери культурного впливу стимулював зростання населення у цих містах і як наслідок, відбувається поступове піднесення

самосвідомості місцевих українців. У 1875 році у Чернівцях при новоствореному університеті ім. Франца Йосифа відкрито кафедру славістики та української мови.

Це підштовхувало священика звертати увагу на процеси, які у Жванці, на його думку, розвивалися у не зовсім вірному напрямку.

На початку 1890-х років священику Василю Яворському вдається не лише перенести базар з неділі на вівторок, але й відкрити школу для дітей, що у подальшому дасть важливий стимул для розвитку культурного життя у Жванці. Проте реформаторські нововведення не подобались як мешканцям містечка, так і чиновникам, що провадили будівництво школи.

Залишається нез'ясованим, за яких обставин і з якою метою священика Василя Яворського, після довгих років кропіткої служби приходським священиком та відстоювання інтересів своїх парафіян, власної думки щодо покращення стану релігійності та освіченості мешканців Жванця, у 1893 році переводять в село Демківку, Брацлавського повіту Подільської губернії. Проте, це історія вже для зовсім іншого дослідження у наступних книгах.

Після Василя Яворського з 1893 року священиком Свято-Троїцької церкви був кандидат богослов'я Кирил Стиранкевич, який до 1897 року провадив богослужіння. На початку осені 1897 року Кирил Стиранкевич був переведений до Кам'янця-Подільського Преосвященним Іринеем, а на його місце направлений протоієрей Іоанно-Предтеченської церкви м. Кам'янця-Подільського Іоанн Городецький, який і продовжував церковний літопис до 1898 року.

Наступні, після Василя Яворського, священики у літописі згадують про народну культуру мешканців Жванця. До прикладу, згадуються різдвяні колядки та щедрівки. Впадає у вічі, що більшість мешканців продовжувала бути неосвіченою. До школи ходила, до того ж не часто, невелика кількість дітей.

Цікавий літопис ще й тим, що в ньому священики Свято-Троїцької церкви роблять спостереження за погодою, врожаєм і неврожаєм, повеннями на річці Дністер. Записували у церковний літопис приїзди (відвідування) високопоставлених осіб (владик та священиків із сусідніх приходів і т.д.), які поживлявали одноманітне життя приходу у Жванці.

Також у літописі священики описують події, що були важливі у Російській імперії (вбивство харківського губернатора, соціальні бунти, пожежі, хвороби і т.д.), але окремої уваги заслуговували записи, що стосуються імператорської родини.

Як бачимо, літопис Свято-Троїцької церкви дає досить повне уявлення про буденне життя Жванця як звичайного провінційного містечка на околиці Російської імперії. Його прикордонний статус наклав свій відбиток на життя його мешканців.

Зауважимо, що поштовхом до публікації джерела є намір автора видати книгу про населений пункт Жванець. Історія його і надалі досконало не вивчена. Автор вважає, що Жванець XV-XVI століть виник на місці літописного міста Плав, що згадується у літописах під 1213 роком. На плані 1769 року, віднайдену автором у Національній бібліотеці Франції у Парижі, зображуються на правому березі річки Жванчик при її впадінні в р.Дністер контури городища із оборонними валами (Bibliothèque nationale de France. Bibliothèque de L'Arsenal. Guerre Entre la Russie et la Turquie 1769. Fol. H. 220. / Plan de la forteresse de Choczim en Moldavie / Avec Les environs de 300 toises a la ronde, levé après la prise de cette place en 1769, N VI).

Укріплення могли бути зведені вже у VIII-X століттях та знищені остаточно у 1240-х роках. Тому, завдяки короткому повідомленню із давньоруського літопису, вдалось здійснити реконструкцію походу Данила Галицького у 1213 (1219) році до літописного Плаву (Галицько-волинський літопис 6721 [1213] Переклад Леоніда Махновця. Точка доступу станом на 5 вересня 2015 р: <http://ltopys.org.ua/lnks/galvol.htm>), про що мова буде у розлогіх книзі про Жванець.

Отже вирішено провести поетапно роботу із впровадження джерел у науковий обіг із використанням у навчально-виховному процесі. Припускаємо, що літопис Свято-Троїцької церкви містечка Жванця буде цікавий як для пересічного читача, так і всіх, хто цікавиться історією України. Окрім літопису Свято-Троїцької церкви, дане видання книги містить фрагменти періодики, що видавалась у той час у Коломиї, Чернівцях та Перемишлі.

Текст літопису друкується мовою оригіналу (російська мова) другої половини XIX століття.

Kronika cerkwi Świętej-Trójcy w miasteczku Żwaniec dzielnicy w powiecie Kamienieckim, guberni Podolskiej (1869-1898).

Przedmowa

Na przełomie XVIII-XIX tworzący się naród ukraiński przeżywał trudny moment swego rozwoju. Likwidacja Hetmanatu na tzw. Lewobrzeżnej Ukrainie, czyli dawnej Siczy i legalizacja państwowości w 1783 roku, spowodował zmianę ukraińskiej ziemi w bezsilną kolonię imperium rosyjskiego. Kolejne zmiany przyniosły rozbiory I Rzeczypospolitej i podział ziem ukraińskich pomiędzy Rosję i Austrię oraz opanowanie przez monarchię Habsburgów Bukowiny, północnej części Mołdawii, podlegającej wcześniej Porcie Otomańskiej (Turcji). Przynależność do naddunajskiego imperium miała swoje konsekwencje. Obszary te znalazły się w kręgu oddziaływań reform edukacyjnych Marii Teresy i jej radykalnego syna Józefa I, nazywanego czasem

So it was decided to conduct the work in phases with the introduction of sources of scientific circulation using in the educational process. We assume that the chronicle of the Holy Trinity Church in Zhvanets town will be interesting as for the average reader, so for anyone interested in the history of Ukraine. Besides to directly record, this edition contains fragments of periodicals, published at that time in Kolomyia and Chernivtsi.

Published text of chronicles is printed in accordance with the original language (Russian) of the second half of XIX century.

**Chronik der Dreifaltigkeitskirche des
Städtchens Schwanez, powit (landkreis)
Kamjanez,
gouvernement Podolien (1868-1898).**

Einführung

Um die Jahrhundertwende XVIII.-XIX. erlebte das ukrainische Volk eine schwierige Phase seiner nationalen Entwicklung. Die Abschaffung des Hetmanats (des Kosakenstaates), die Zerstörung der Saporoger Sitsch und damit die Aufhebung des freien Kosakentums, gesetzliche Einführung der Leibeigenschaft in ukrainischen Gebieten östlich vom Dnipro-Fluss im Jahre 1783 sowie westlich des Dnipro-Fluss im Jahre 1793 machten die ukrainischen Gebiete zu einer rechtslosen Kolonie des Russischen Reiches.

In eine ähnliche Situation gerieten auch die westukrainischen Gebiete. Nach 1793 wurde die Wojewodschaft Podolien, die zu Polen-Litauen gehört hatte, zwischen Österreichischem und Russischem Reich am Fluss Sbrutsch geteilt. Als Folge befanden sich solche ethnographisch ukrainische Gebiete, wie die Ruthenische Wojewodschaft, wie auch ein Teil der Wojewodschaft Podolien (vorher Teil der Adelsrepublik Rzeczpospolita (Konigreich Polen)), und danach die Bukowina (bis dahin ein Teil des Fürstentums Moldawien und zwischenzeitlich seit dem letztem Viertel des XVIII. Jahrhunderts – Teil des Osmanischen Reiches) unter dem Einfluss der Aufklärungsreformen von Maria Theresia. Nach dem Tode der Kaiserin setzte ihr Sohn Josef der Zweite – der sogenannte «Revolutionär auf dem Thron», diese Reformen fort. Diese Maßnahmen schufen entsprechende Voraussetzungen für den berechtigten Kampf um nationale Selbstbehauptung der Völker, die zum Reich gehörten. Die nationale Bewegung war nicht einfach und zeichnete sich durch die Besonderheit, dass sie meistens von Priestern geleitet wurde. Für die Mehrheit der Bauern spielten die Pfarrer eine wichtige Rolle. Der ukrainische Priester «unterschied sich im Sinne seiner Intelligenz und brüderlicher Lage sehr wenig von Bauern... Er arbeitete mit auf dem Feld, ging zusammen mit den anderen abends in die Kneipe, trank und beteiligte sich an Schlägereien, feierte mit während der Hochzeiten, trauerte zusammen mit

den anderen bei Beerdigungen...», so hieß es, «ein angesehener Mann hielt es oft für eine Schande, Priester zu werden».

Aufgrund der Befreiung von der Leibeigenschaft in Galizien während der Revolution «Völkerfrühling» in Jahren 1848-1849 änderte sich die revolutionäre Stimmung des Volkes. In den Vordergrund rückte das Alltagsleben, die ukrainische gesellschaftliche Situation befand sich in einer schrecklichen Lage. Das Volk war ungebildet, es mangelte an notwendigen Fachkräften. Die ukrainische nationale intellektuelle Elite fehlte aufgrund jahrelanger Fremd-Herrschaft, deshalb erfüllten Priester Aufgaben, die nicht zu ihren direkten Pflichten gehörten. Jakiw Holowazkyj schrieb in Briefen an Ivan Wagylewytsh folgendes: «der Priester wurde zum Seelenhirt, Lehrer, zum Ratgeber und Vater, zum Wirt und Ackerbauer, zum Viehzüchter und Gehilfe, zum wichtigsten Mann im Dorf sowie zum ärmsten Diener für andere». (Монолатій 2010: 111-118).

In den westukrainischen Gebieten lag die Verantwortung für die Steigerung des Wirtschafts-, Bildungs- und geistlichen Niveaus der Bevölkerung auf den Schultern der griechisch-katholischen Priester. Außer der alltäglichen, gewöhnlichen, geistlichen Arbeit, waren sie auch an verschiedenen Bereichen des kulturellen und gesellschaftlichen Lebens beteiligt. Der große Teil der oben genannten Pfarrer wurde zu wichtigen Persönlichkeiten der Aufklärungsbewegung. Dies geschah dank der geistlichen und aktiven Aufklärungsarbeit in kulturellen Zentren Galiziens – in den Städten Lemberg, Peremyschl (Przemyśl), Stanislawiw, Bereschany, Kolomea u.a. (Монолатій 2010: 111-162).

Die Revolutionsideen des «Völkerfrühlings» in Galizien drangen immer öfter auf das Territorium des Gouvernements Podolien durch. Der Fluss Sbrutsch war die Grenze, die den freien Weg für die Literatur, die im Russischen oder im Österreichischen Reich verboten war, aus einem Reich in das andere, sowie auch den Handel mit verschiedenen Waren ermöglichte. Die Städte- und Städtchenbewohner, die von verschiedenen Grenzen umgeben waren, hatten oft enge Verwandtschaftsbeziehungen. Durch solche verwandte Personen, sowie durch Reisende und Händler drangen auf das Territorium der Grenzstädtchen Informationen über Ereignisse, die im Nachbarland stattfanden. Sie waren von verschiedenem Inhalt, aber die Menschen interessierten sich immer für die Ereignisse, über die die Presse nicht berichtete, oder deren Veröffentlichung verboten war. Aus diesem Grunde vermuten wir folgendes: revolutionäre Veränderungen, die im Österreichischen Reich stattfanden, drangen allmählich nach Russland ein und wurden in verschiedenen Bevölkerungsschichten diskutiert.

1861 hatte man die Leibeigenschaft im Russischen Reich abgeschafft. Das führte zu wichtigen Reformen in der Verwaltung, Bildung und in der Gerichtsbarkeit. Es entstand die Frage hinsichtlich der Ausarbeitung der lokalen Geschichte sowie ihrer Integration in die allgemeine Geschichte Russlands. So wurde im Jahre 1865 in der Stadt Kamjanez-Podilskyj der historisch-statistische Diözese-Ausschuss zur Erforschung «der

kirchlichen Diözese in ihrer Vergangenheit und in der Gegenwart» gegründet. Seine Mitglieder verfassten und verschickten in die Orte ein Programm für die Beschreibung der Gemeinden, Kirchen und Klöster der Diözese Podoliens. Dementsprechend schrieben Priester Aufzeichnungen, die nach der Korrektur seitens Ausschuss in der Zeitung «Diözese-Blatt Podoliens» veröffentlicht wurden. Allein in den Jahren 1865 bis 1875 wurden hier 61 historisch-geografische Aufzeichnungen über Dörfer und Städtchen des Gouvernements Podolien herausgegeben. Der Ausschuss erhielt 7000 handgeschriebene geschichtliche Akten. In alphabetischen Registern wurden 21686 Ortsnamen von Siedlungen in Podolien erfasst.

1870 begann der Ausschuss die selbstständige Bearbeitung und Systematisierung des kirchlich-historischen Informationsmaterials.

In der Regierung und im Synod stellte man damit fest, dass sehr wenige Bewohner des Gouvernements Gottesdienste besuchten und dass es sich auch Spaltungen sowie andere Schwierigkeiten in den Gemeinden anhäuferten. Kirchen wurden mit religiöser Literatur versorgt und es waren auch Bibliotheken für die Verbesserung der Bildung der Geistlichen gegründet. Aus den Notizen seiner Eminenz Markell aus dem Jahr 1882 erfahren wir folgendes: «bei Kirchenbesichtigungen hatte man festgestellt, dass ungeachtet weniger Ausnahmen die Ordnung und der Fleiß von Geistlichen bei der Unterhaltung von Kirchen bemerkenswert sind. Eingeweihte Gefäße und andere kirchlichen Attribute werden ordentlich und in der Sauberkeit aufbewahrt. Alle Kirchen besitzen notwendige Gefäße, Sakristeien und Bücher, alle Dokumente sind in ordnungsgemäßem Zustand, in einigen Kirchen fehlen Chroniken und Beschreibungen des kirchlichen Vermögens, die man nach neuem Muster verfassen sollte». (Хонтяр, Юрій та Хоптяр, Андрій 2014: 160).

Von 1867 bis 1916 hatte man eine Sammlung aus 12 Heften unter dem Namen «Schriften des Historisch-Statistischen Ausschusses Podoliens» veröffentlicht. 1890 eröffnete man einen Bergeraum für Altertümer, bestehend aus einer Bibliothek, einem Archiv und einem Lager für alte Denkmäler.

Zuerst waren nur Lehrer des Priesterseminars zu Mitgliedern des Historisch-Statistischen Ausschusses Podoliens, danach entfaltete sich daraus eine richtige Lehranstalt, wo Ärzte, Lehrer, Maler sowie sonstige Kunst-Fachpersonen mitarbeiteten. (Вінюкова 1992: 19-20).

Im Rahmen der Vorbereitung des Werkes «Kirchen und Gemeinden des Gouvernements Podolien» wendete sich Juchym Sizinskyj im Jahre 1890 an Pfarrer mit der Bitte, dass sie ihm Angaben über ihre Kirchengemeinden zuschicken. Diese Angaben sollten erste schriftliche Erwähnungen der Ortschaften und historische Daten auf der Grundlage der Dokumenten, der mündlichen Erzählungen der Alteingesessenen sowie anhand der wichtigen Denkmäler des Kulturerbes enthalten. Unter den gesammelten Informationen spielten die Daten über orthodoxe Kirchen die wichtigste Rolle. Sie erzählten von

der Baugeschichte, sie beschrieben die Innenausstattung, alte Ikonen, architektonische Besonderheiten, registrierten die Anzahl der Gläubigen usw. (Сецинский 2008: 125).

Im Allgemeinen gehörte das in der Chronik angeführte Material zum XIX. Jahrhundert, aber es gibt hier auch viele Angaben aus älteren Zeiten. Die enthaltenen Fakten wurden wahlweise in oben genannter Monographie genutzt, doch sehr viele interessante Informationen entgingen der Aufmerksamkeit des Autors. Die Originale von kirchlichen Chroniken befinden sich in den Beständen des staatlichen Museums Kamjanez-Podilskyj.

Laut Aussagen des Historikers Iwan Rybak unterscheiden sich kirchliche Chroniken nach ihrem Inhalt und nach der Dokumentenqualität. Es ist auch kein Zufall, da sie von Menschen von verschiedenen Fachkenntnissen und Ausbildung geschrieben waren. Ungeachtet dessen sind die in der 2. Hälfte des XIX. Jahrhunderts von den Geistlichen des Gouvernements Podolien geführten Kirchenchroniken für Forscher der Regiongeschichte von großer Bedeutung und warten auf ihre weitere Erforschung und Veröffentlichung (Рибак 2005: 130-131).

Um unsere Leser mit wenigstens einer der vielen Chroniken vertraut zu machen, gehen wir auf die Veröffentlichung der vom örtlichen Priester Archyp Pawlowskyj im 1. Januar 1869 angefangen Chronik der Dreifaltigkeitskirche des Städtchens Schwanez, Powit (Landkreis) Kamjanez, Gouvernements Podolien ein.

Es liegt eine interessante Chronik, geschrieben vom Pfarrer der Dreifaltigkeitskirche des Städtchens Schwanez vor. Die Chronik enthält Angaben über die Baugeschichte der Kirche, über das Gemeindeleben, über das Leben der Geistlichen, über den Alltag der Bauern, d. h. in der Chronik führt man Beschreibungen, die eine Vorstellung über das Leben des Städtchens Schwanez in der 2. Hälfte des XIX. Jahrhunderts geben.

Der Priester Archyp Pawlowskyj beschreibt in der Chronik die Geschichte des Städtchens Schwanez in der Zeit vom XV. bis XVIII. Jahrhundert. Als Grundlagen nimmt er die in der Dreifaltigkeitskirche aufbewahrten Berichte aus dem XVIII. Jahrhundert, Werke und mündliche Überlieferungen von damaligen polnischen Forschern. Er schenkte eine größere Aufmerksamkeit der Geschichte von zwei Kirchen in Schwanez, die im XVIII. Jahrhundert existierten, und führte seine Beschreibungen bis zum späteren Bau der Dreifaltigkeitskirche. Weiter charakterisiert der Autor die neu erbaute Kirche und kirchliche Bruderschaften im Städtchen Schwanez. Die von Archyp Pawlowskyj gegebenen Übersichten wurden im «Diözese-Blatt Podoliens» veröffentlicht. Im Laufe des nächsten Jahrhunderts und in unserer Zeit hatten die Forscher die Möglichkeit, diesen Teil der kirchlichen Chronik zu nutzen. Im handgeschriebenen Text fehlen die Seiten von 27 bis 39. Wir vermuten folgendes: der Text dieser Seiten wurde in Werken des Historisch-Statistischen Ausschusses 1876 gedruckt, doch die handgeschriebenen Originalseiten wurden den Besitzern der Chronik der Dreifaltigkeitskirche des Städtchens Schwanez einfach nicht zurückgegeben.

Seit 1874 führte die kirchliche Chronik der Gemeindepriester aus dem Dorf Kultschijiwzi Wasylj Yaworskyj weiter. Nach dem er das Priesterseminar Podoliens abgeschlossen hatte, wurde er 1863 vom Bischof Leontij zum Priester geweiht. Bis 1872 hielt er Gottesdienste im Dorf Kultschijiwzi des Landkreis Kamjanez des Gouvernements Podolien.

Der Priester Wasylj Yaworskyj beobachtete sehr aufmerksam das alltägliche Leben der Gemeindeglieder. Im Laufe seiner Tätigkeit als Priester der Dreifaltigkeitskirche in Schwanez versuchte er, die Moral der Einwohner von Schwanez zu verbessern. Aus der Chronik erfahren wir, dass dieser Priester und Kirchenvorsteher bemerkt, dass es zum Sonntag-Gottesdienst zu wenige Gemeindeglieder in der Dreifaltigkeitskirche erscheinen. Er unternimmt zahlreiche Versuche, den Markttag von Sonntag auf Dienstag zu verlegen. Seine Gemeinde sollte sich als Vorbild die jüdische Gemeinde in Schwanez nehmen, die am Samstag ihrem Glauben eifrig folgt und mehr Zeit in der Synagoge und im Bethaus verbringt. Außerdem registriert der Priester unter Einwohnern der Stadt einen deutlichen Hang zum Alkoholismus. Im XIX. Jahrhundert war das Problem der Trunksucht in allen ukrainischen Regionen aktuell, und das betrifft sowohl Gebiete unter der Macht des Österreich-Ungarns als auch innerhalb der Grenzen des Russischen Reiches. Deswegen bemüht sich der Priester Wasylj Yaworskyj die Eröffnung einer Bekenntnisschule für die Entwicklung des kulturellen Niveaus der Stadtbewohner von Schwanez. Wir vermuten, der Priester Wasylj Yaworskyj abonnierte verschiedene Zeitungen und Zeitschriften, die in den ukrainischen Gebieten von Österreich-Ungarn erschienen. In Schwanez und in der Umgebung, wie auch um die Städte Czernowitz (Tschernowitz) und Kolomea, entwickelt sich ein aktives Wirtschaftsleben. Der Übergang dieser Städte zum westeuropäischen Kulturbereich stimulierte die Bevölkerungszunahme und als Folge wuchs hier auch das Selbstbewusstsein der Ukrainer. 1875 wurde in Czernowitz in der neugegründeten Franz-Joseph-Universität ein Lehrstuhl für Slawistik und Ukrainisch eröffnet.

Der Priester beobachtete ebenfalls auch einige ungewünschte Tendenzen, die sich im Städtchen Schwanez entwickelten.

Anfangs 1890 Jahren gelang es dem Priester, den Markttag von Sonntag auf Dienstag zu verlegen und eine Schule für ukrainische Kinder zu eröffnen. Das stimulierte ein interessanteres Kulturleben in Schwanez. Viele Reformen des Priesters gefielen oft nicht den Einwohnern sowie auch Beamten, die am Bau der Schule beteiligt waren.

Es bleibt ungeklärt, unter welchen Umständen und warum der Priester Wasylj Yaworskyj 1893 in das Dorf Demkivka, Powit (Landkreis) Brazlaw, versetzt wurde. In Schwanez hat er viele Jahre Gottesdienste gehalten und sowohl Interessen der Gemeindeglieder, als auch eigene Meinung hinsichtlich der Verbesserung der Gottgläubigkeit und Bildung der Einwohner von Schwanez verteidigt. Dies ist aber schon eine andere Geschichte, die man in anderen Büchern erforschen kann.

Nach Wasylj Yaworskyj kam im Jahr 1893 als Priester in die Dreifaltigkeitskirche der Theologie-Doktor Kyril Styrankewytsch, der Gottesdienste bis zum Jahre 1897 führte. Im Frühherbst 1897 wurde Kyril Styrankewytsch vom Bischof Irynej nach Kamjanez-Podilskyj versetzt. Seine Stelle übernahm Ioann Gorodezkyj, der frühere Oberpriester der Sankt-Ioann-Kirche der Stadt Kamjanez-Podilskyj, der die kirchliche Chronik bis zum Jahre 1898 führte.

Alle Priester nach Wasylj Yaworskyj beschreiben in der Chronik die nationale Kultur der Einwohner von Schwanez. Beispielsweise werden hier auch Weihnachts- und Neujahrslieder erwähnt (im Ukrainischen werden sie entsprechend «Koljadka» und «Schtschedriwka» genannt). Die Mehrheit der Bevölkerung blieb ungebildet. Nur wenige Kinder besuchten unregelmäßig die Schule.

Interessant ist die Chronik auch in der Hinsicht, dass die Priester der Dreifaltigkeitskirche Wetter, Ernte und Mißernte, das vom Fluss Dnister verursachte Hochwasser beobachteten und dokumentierten. Sie hielten auch Besuche von wichtigen Gästen (Erzbischöfen und Priestern aus Nachbargemeinden), die das eintönige Gemeindeleben in Schwanez belebten, fest.

Außerdem beschreiben die Priester in Chroniken wichtige Ereignisse im Russischen Reich (Ermordung des Charkiver Gouverneurs, soziale Unruhen, Brände, Krankheiten usw.). Eine hohe Aufmerksamkeit genossen Berichte über das Leben der kaiserlichen Familie.

Wie wir es sehen, gibt die Chronik von Priestern eine gute Vorstellung über den Alltag des Städtchens Schwanez – einer gewöhnlichen provinziellen Kleinstadt am Rande des Russischen Reiches. Sein Grenzstatus hinterließ seine Spuren im Leben der Einwohner.

Zu betonen wäre es noch, dass die Anregung zur Veröffentlichung dieser geschichtlichen Quelle von der Absicht des Autors hinsichtlich des Verfassens eines Buches über das Städtchen Schwanez hervorgerufen war. Die Geschichte der obig genannten Kleinstadt ist bis jetzt noch nicht erforscht. Der Autor ist der Meinung, dass Schwanez von XV.-XVI. Jahrhunderten an der Stelle der in Chroniken des Jahres 1213 erwähnten Stadt Plaw entstand. Im Plan von 1769, den der Autor in der Nationalbibliothek Frankreichs in Paris gefunden hatte, wird die Stadt mit Verteidigungswällen am rechten Ufer des Flusses Schwantschyk an seiner Mündung in den Fluss Dnister dargestellt (Bibliothèque nationale de France. Bibliothèque de L'Arsenal. Guerre Entre la Russie et la Turquie 1769. Fol. H. 220. / Plan de la forteresse de Choczim en Moldavie / Avec Les environs de 300 toises a la ronde, levé après la prise de cette place en 1769, N VI). Diese Befestigungsanlagen konnten schon in VIII.-X. Jahrhunderten erbaut und später im Jahr 1240 endgültig zerstört worden sein. Dank einem kurzen Bericht aus einer altrussischen Chronik konnte man den Feldzug von Danylo Galyzkyj nach Plaw 1213 rekonstruieren. (Galizien- und Wolynienchronik 6721 [1213] – übersetzt von Leonid Machnowez. Dazu auch ein Link mit dem Stand zum 5. September 2015: <http://litopys.org.ua/links/galvol>.

htm), – darüber wird es in einem späteren, ausführlichen Buch über Schwanez geschrieben.

Deswegen wurde es beschlossen, die obige Informationsquelle in wissenschaftlichen Werken zu verwenden und in den Forschungsablauf stufenweise einzuführen. Wir sind der Meinung, dass die Chronik der Dreifaltigkeitskirche nicht nur für einfache Leser, sondern auch für Geschichte-Verehrer, interessant sein wird. Außer der Chronik sind in dieser Ausgabe auch unmittelbar Fragmente von Periodika, die damals in Kolomea und Czernowitz herausgegeben wurden, enthalten.

Der Chroniktext wird in der Originalsprache (russische Sprache) der zweiten Hälfte des XIX. Jahrhunderts gedruckt.

Chronique de l'église Sainte Trinité de la ville Zhvanets du district Kamenetskiy de la province de Podolie (1869-1898).

Avant-propos

A la fin du XVIII-début XII siècles le peuple ukrainien a eu une étape difficile de son développement national. L'abolition du régime de Hetman, la destruction de la Sitch de Zaporizhyzhya et la légalisation du servage généralisé dans la région de Slobozhanshyna comme sur la rive gauche du Dniepr en 1783, ainsi que sur la rive droite en 1793 ont transformé les terres ukrainiennes en colonie sans droits de l'Empire russe.

La partie occidentale de l'Ukraine a connu la même situation. Après 1793 la province de Podolie qui faisait partie de la République des Deux Nations (de Pologne-Lituanie), a été divisée le long de la fleuve Zbroutch entre les empires russes et autrichiennes. En conséquence, les terres ukrainiennes ainsi que la province de Russie avec une partie de la province de Podolie qui faisaient partie de la République des Deux Nations et la Bucovine qui faisait partie auparavant de la Principauté moldave et de l'Etat ottomane depuis le dernier trimestre du XVIIIe siècle, ont été sous l'influence de la réforme de la modernisation éducative de l'impératrice Marie-Thérèse d'Autriche. Après sa mort, son fils Joseph I, «révolutionnaire sur le trône», a continué à travailler sur la modernisation de l'empire. Ces mesures ont créé les conditions préalables de la base légitime de la lutte pour l'auto-affirmation nationale des nations qui faisaient partie de l'empire. Cependant, le développement du mouvement national n'était pas facile, avec comme particularité des prêtres à la tête. Dans la vie de la paysannerie les curés ont joué un rôle de premier plan. Le prêtre «par son niveau d'intelligence et de la sociabilité diffère très peu des paysans...Il travaille ensemble avec eux dans les champs, le soir il va aussi à la taverne, Il buvait et se battait avec eux, ensemble il faisait la fête lors des mariages commeainsi que pour les deuils et les enterrements...». C'est pourquoi

«l'homme qui se respecte, considérait comme une humiliation de devenir prêtre». (Монолатій 2010: 111-118).

Malgré l'abolition du socage en Galicie pendant la révolution «Printemps des peuples» en 1848-1849 l'opinion ukrainienne publique et révolutionnaire se détériore sous l'influence de la vie quotidienne ce qui se manifeste dans l'état pitoyable des affaires publiques. Le peuple était peu instruit, les spécialistes manquaient. Après des siècles de domination étrangère des élites nationales faisaient défaut et le prêtre exécutait des fonctions qui ne faisaient pas partie de ses responsabilités directes. Jacob Golovatskiy dans ses courriers à Ivan Vagilevych écrivait: «il est nécessaire d'être non seulement un prêtre des âmes mais aussi des enseignants, du conseiller, du père aux enfants, du chef et du laboureur, du vacher et du valet, d'être le plus puissant du village et du serviteur des pauvres.» (Монолатій 2010: 111-118).

En Ukraine Occidentale le défi de soulever le niveau économique, éducatif et spirituel du peuple est tombé sur les épaules du clergé grecque-catholique ukrainien. En plus du travail spirituel quotidien normal, ils ont également mené des activités dans divers domaines de la vie culturelle et sociale. Un nombre important de prêtres est devenu acteur du mouvement de la «modernisation de la mentalité» grâce à des activités spirituelles et éducatives très actives des centres culturels de la Galicie: Lviv, Przemyśl, Stanisław, Berezhany, Kolomyia etc. (Монолатій 2010: 111-162).

Depuis la Galicie les idées du «Printemps des peuples» pénétraient de plus en plus sur le territoire de la province de Podolie. Zbroutch était la frontière, par lequel les habitants des villes frontalières transitaient en douceur d'un empire à l'autre. Cela permettait également la livraison de diverses marchandises et des livres prohibés respectivement dans les empires russes et autrichiennes. Les habitants des villes et villages frontaliers ont souvent eu des relations étroites de famille. Grâce à ces personnes, ainsi qu'aux voyageurs et aux commerçants l'information sur les événements qui ont eu lieu dans le pays voisin a circulé. Ils étaient d'une nature différente, mais les gens sont toujours intéressés précisément par ceux soit mentionnés dans la presse soit interdits à la publication. Par conséquent, nous supposons que les changements révolutionnaires qui ont eu lieu dans l'Empire autrichien, pénétraient progressivement en Russie. Les différents segments de la population discutaient la possibilité de mener à bien ces réformes.

En 1861 l'Empire russe a aboli le servage. Cela a conduit à des réformes importantes dans l'administration, les tribunaux et l'éducation. Cela a motivé la construction de l'histoire locale, afin de l'intégrer dans l'histoire générale de la Russie. En 1865 à Kamianets-Podilskyi on crée le comité diocésain d'histoire et de statistique afin d'étudier «l'histoire religieuse du diocèse dans son passé et le présent». Les membres ont envoyé sur place le questionnaire pour décrire la physionomie des paroisses, des églises et des monastères du diocèse de Podolie. En l'utilisant les prêtres ont créé plusieurs essais historiques qui après avoir

Висновки

У фондах Кам'янець-Подільського історичного музею-заповідника зібрана колекція із 522 церковних літописів. Колекція літописів поділена на повіти. Подільська губернія (1793-1917 рр.), що входила до складу Російської імперії, складалась із 12 повітів. Тому до нашого часу дійшли 103 літописи, що написані священниками при церквах у селах та містечках Балтського повіту, 45 літописів Брацлавського повіту, 68 літописів Вінницького повіту, 43 літописи Гайсинського повіту, 26 літописів Летичівського повіту, 38 літописів Літинського повіту, 10 літописів Могилівського повіту, 25 літописів Ольгопільського повіту, 20 літописів Проскурівського повіту, 35 літописів Ушицького повіту, 30 літописів Ямпільського повіту. По Кам'янецькому повіту до наших днів збережено 79 літописів (Швець 2007: 3). Кожний літопис містить від 17 до 25 аркушів. У цій книзі дослідник опублікував один із найцікавіших та один із найважливіших із усіх перелічених літописів, який обсягом понад 250 аркушів рукописного тексту. Він заведений при Свято-Троїцькій церкві м.Жванця у 1869 році та закінчений у 1898 році.

Опублікований історичний твір дозволяє краще зрозуміти процеси, що відбувались в середовищі містян після скасування кріпосного права в Російській імперії. Завдяки опублікованому історичному джерелу можна ґрунтовніше поглянути на національні меншини, що проживали в містечку крізь призму діяльності священників Свято-Троїцької церкви.

Сподіваємось, що для дослідників історії України, які вивчають другу половину XIX століття, він стане одним із найважливіших джерел, а для дослідників історії України XX століття наведена у літописі інформація, дозволить глибше осягнути проблеми, що існували перед першою революцією 1905-1907 років на теренах Російської імперії, і які й надалі лихоманять народи Східної Європи ще й на початку XXI століття.

Припускаємо, що опублікований «Літопис Свято-Троїцької церкви містечка Жванця 1869-1898 рр.» посяде гідне місце серед навчальної літератури не лише Передкарпаття, але й у всіх інших краях України-Руси та відображає безперервний і закономірний процес літописання, що започаткований у сиву давнину.

Скупі відомості маємо про життя православної громади та Свято-Троїцьку церкву у першій половині XX століття. Існує непідтверджена інформація що у 30-ті роки XX століття церкву прилаштували військовослужбовці для забою коней, м'ясо яких використовували для годівлі собак, що були на службі у прикордонників.

В 60-х рр. XX століття церква була розібрана. Після великих повеней, що відбувались на Дністрі у післявоєнний час, а отже нестабільної роботи переправи між Жванцем та селом Атаки і постійним збільшенням транспортних потоків між Чернівецькою областю та Хмельницькою, виникло питання про обґрунтованість будівництва мосту, який би поєднав два береги Дністра. Після його зведення тогочасне партійне керівництво Хмельницької області прийняло рішення про остаточне розібрання церкви як такої, що не має жодної, ні культурної, ні мистецької цінності. Саме тому праворуч від мосту був встановлений вказівник «Хмельницька область», а на місці Свято-Троїцької церкви збудували ресторан «Дністер», де випита була не одна пляшка горілки, і припускаємо, що його закутки не раз були сплюндровані відвідувачами на землю, яка була такою важливою і святою у другій половині XIX століття та у минулі віки.

Podsumowanie

W zbiorach Muzeum Historycznego Kamieńca Podolskiego znajduje się kolekcja 522 kronik kościelnych spisanych pomiędzy 1793 a 1917 r.. Kolekcja kronik podzielona została na dzielnice Podola, które w ramach imperium rosyjskiego, składało się z 12 powiatów. Wśród zbiorów przetrwało 103 latopisy spisane przez księży w kościołach we wsiach i miasteczkach rejonu wokół Balty, 45 kronik powiatu braclawskiego, 68 z powiatu winnickiego, 43 z hajsinińskiego, 26 z latyczowskiego, 38 z lityńskiego, 10 z mohylewskiego, 25 z olhopińskiego, 20 kronik z proskurowskiego, 35 z uszyckiego, a 30 kronik z jampolskiego. Z samego zaś powiatu kamienieckiego zachowało się 79 kronik – latopisów (Szwec 2007: 3). Każda kronika zawiera od 17 do 25 arkuszy. W niniejszej książce, badacz opublikował jedną z najciekawszych i najważniejszych z tych kronik, liczącą ponad 250 stron. Powstała w parafii pod wezwaniem Świętej Trójcy miasta Żwańca pomiędzy 1869 a 1898 rokiem.

Opublikowana praca pozwala lepiej zrozumieć procesy społeczno-ekonomiczne, które zachodziły wśród mieszczaństwa po zniesieniu pańszczyzny w Imperium Rosyjskim. Dzięki niej możliwe jest również lepsze prześledzenie losów mniejszości etnicznych mieszkających w mieście, gdzie działali duchowni z parafii Świętej Trójcy.

traffic between Chernivtsi and Khmelnytsky region, it was raised the question of the validity of the construction of the bridge, which would have combined the two banks of the Dniester. After its construction, the then party leadership of Khmelnytsky region has decided on the definitive dismantling Church as such, that had neither cultural nor artistic value. That is why on the right of the bridge the pointer «Khmelnytsky region» was fixed and on the site of Holy Trinity Church restaurant «Dniester» was built, where not a single bottle of vodka was drunk, and we assume that its corners repeatedly were devastated by visitors on the ground, that was so important and holy in the second half of the nineteenth century and in ages past.

Zusammenfassung

Im den Beständen des historischen Museums der Stadt Kamjanez-Podilskyj befindet sich eine Sammlung aus 522 kirchlichen Chroniken. Diese Sammlung ist nach Powits (Landkreisen) gegliedert. Die Woiwodschaft Podolien (1793-1917), die zu Russischem Reich gehörte, bestand aus 12 Powits. Bis zu unserer Zeit sind folgende, von Priestern geschriebene Chroniken geblieben: 103 Chroniken aus dem Powit Balta, 45 Chroniken aus dem Powit Brazlaw, 68 Chroniken aus dem Powit Winnyzja, 43 Chroniken aus dem Powit Haissyn, 26 Chroniken aus dem Powit Letytschiw, 38 Chroniken aus dem Powit Lityn, 10 Chroniken aus dem Powit Mohyliw, 25 Chroniken aus dem Powit Olhopil, 20 Chroniken aus dem Powit Proskuriw, 35 Chroniken aus dem Powit Uschytzja, 30 Chroniken aus dem Powit Jampil. Es sind 79 Chroniken aus dem Powit Kamjanez-Podilsky erhalten geblieben. (Informationen laut Forscher Schwetz 2007: 3). Jede Chronik besteht aus 17 bis 25 Seiten. In diesem Buch publizierte der Autor eine der interessantesten und wichtigsten Chroniken. Diese Chronik besteht aus 250 handgeschriebenen Seiten. Sie wurde in der Dreifaltigkeitskirche 1869 begonnen und 1898 beendet.

Das von uns veröffentlichte historische Werk macht es den Lesern möglich, dass sie das alltägliche bürgerliche Leben nach der Abschaffung der Leibeigenschaft in Russischem Reich besser verstehen können. Dank dieser publizierten historischen Quelle kann man auch die Geschichte der hier ansässigen nationalen Minderheiten aus der Sicht der Priester der Dreifaltigkeitskirche gründlicher betrachten.

Wir hoffen, dass die obige Chronik für Forscher der Geschichte der Ukraine, die sich für die zweite Hälfte des XIX. Jahrhunderts interessieren, zu einer der wichtigsten Informationsquellen wird. Sie öffnet den Forscher der Geschichte der Ukraine des XX. Jahrhunderts Information, die für den besseren Verständnis der Probleme in der Zeit vor der Revolution 1905-1907 im Russischem Reich entscheidend sind. Diese Probleme erschütterten Völker von Osteuropa sogar noch jetzt, am Anfang des XXI. Jahrhunderts.

Wir sind der Meinung, dass die veröffentlichte Chronik der Dreifaltigkeitskirche (1869-1898) einen entsprechenden Platz in der Reihe der historischen Literaturwerke nicht nur in Vorkarpaten, sondern auch in anderen Gebieten der Ukraine-Rus annimmt und einen ununterbrochenen und gesetzmäßigen Ablauf des Chronikschritts, das in alten Zeiten begonnen wurde, demonstriert.

Wir verfügen über geringe Informationen über das Leben der orthodoxen Gemeinde der Dreifaltigkeitskirche in erster Hälfte des XX. Jahrhunderts. Es gibt auch Vermutungen, dass diese Kirche in 30. Jahren des XX. Jahrhunderts zum Pferdeschlachthof umgebaut worden war. Das Fleisch wurde zum Füttern der Grenzschutzhunde verwendet.

In 60. Jahren des XX. Jahrhunderts wurde die Kirche demontiert. Nach großen Dnister-Hochwassern in Nachkriegsjahren entstand das Bedürfnis nach dem Bau einer Brücke, die zwei Dnister-Ufer verbinden sollte. Das waren Zeiten, wo der Übergang zwischen der Kleinstadt Schwanez und dem Dorf Ataky instabil war und wo man Verkehrsverbindungen zwischen den Gebieten Chmelnyzkyj und Tschernowitz verbessern wollte. Nach dem Brückenbau entschloss sich die damalige Leitung der kommunistischen Partei des Gebiets Chmelnyzkyj für den vollständigen Abriss der Kirche. Die Kirche galt als solche, die keinen Kultur- und Kunstwert hatte. Gerade aus diesem Grunde wurde das Zeichen «Gebiet Chmelnyzkyj» rechts von der Brücke hingestellt. An der Stelle der Dreifaltigkeitskirche wurde das Restaurant Dnister gebaut, wo man seinerzeit mehrere Wodkaflaschen geleert hatte. Wir vermuten auch, dass das ehemalige Kirchengelände logischerweise mehrmals von Restaurantbesuchern geschändet worden war. Ein tragisches Schicksal für eine sakrale Stätte, die solch eine hohe kulturelle Bedeutung bis zum einschließlich XIX. Jahrhundert hatte.